

Frida Mannerfelt & Alexander Maurits. *Kallelse och erkännande: Berättelser från de första prästvigda kvinnorna i Svenska kyrkan.* Göteborg: Makadam. 2021. 456 s.

”Vad hände i går?” frågade vår lågstadielärare oss tredjeklassare dagen efter palmsöndagen 1960. En elev visste och räckte upp handen. Jag kan fortfarande känna den högtidlighet som infann sig när läraren läste upp namnen på de tre: Elisabeth Djurle (1930–2014), Ingrid Persson (1912–2000) och Margit Sahlin (1914–2003), de första prästvigda kvinnorna i Svenska kyrkan. Denna historiska händelse är utgångspunkten i *Kallelse och erkännande*.

Det är ett omfattande material som inbjuder läsaren att ta del av ett unikt och synnerligen betydelsefullt bidrag till kyrkohistorien. Innehållet spänner över tiden 1960–1970 och de trettiofyra kallelseberättelser nedtecknade av de första prästvigda kvinnorna, ett arbete som initierades av prästen och homiletikläraren Lena Malmgren för nästan femton år sedan.

Boken är indelad i fyra delar och en avslutande sammanfattning. ”Kallelens historiografi” beskriver den inre kallelens väg, upplevelsen av att vara kallad av Gud. Här framträder en kyrklig historieskrivning som näst intill osynliggjort de prästvigda kvinnornas erfarenheter och kamp.

I ”Kallelens kronologi” ligger fokus på källmaterialet, de trettiofyra berättelserna och de prästvigda kvinnornas bakgrund gällande uppväxt, studier och utbildning. Inte minst inflytandet från olika frikyrkor blir tydligt i många av berättelserna. I denna del redogör författarna för det vanligt förekommande motstånd som kvinnor mötte vid universiteten och i prästutbildningen. Motstånd gör sig också gällande på biskopsnivå, med en ambivalent inställning trots kyrkomötets beslut 1958 att öppna prästämbetet för kvinnor.

”Kallelens teologi” skildrar de teologiska argument gällande ämbete, kyrkosyn och

församlingsliv som de trettiofyra kvinnorna lyfter fram. Utifrån källmaterialet blir det tydligt att det är på teologiska grunder, och inte av jämställdhetsskäl, som kvinnorna anholder om prästvigning.

I den sista huvuddelen, ”Kallelens erkännande”, står den yttre kallelsen i fokus, det mottagande eller brist på detsamma som kyrkan visar. Det nära sambandet mellan erkännande och identitet återkommer som en röd tråd genom samtliga narrativ, vilket manifesteras i prästvigningen. Dock ifrågasätts en del av kvinnorna när de kommer ut som församlingspräster, vilket i en del fall får förödande konsekvenser. Ett förvägrat erkännande som präst leder till en social utfrysning och en tilltufsad identitet. Många kvinnor ger upp redan under studietiden i brist på stöd och med ett ständigt ifrågasättande av lärare, studiekamrater och biskopar som var emot reformen från 1958.

I boken rymms en bild från en kyrkoherdeinstallation i Göteborgs stift som är direkt smärtsam att betrakta. På bilden syns en prästvigd kvinna som sitter ensam kvar i koret – utan några liturgiska plagg – medan de manliga kollegorna och lekfolket samlas vid altaret. Eftersom biskopen är motståndare till reformen nödgas den prästvigda kvinnan inta en låtsasroll som notarie, alltså inte delta i egenskap av präst. Året är 1978, hela tjugo år efter reformen!

Hur är det möjligt att så mycket av förtryck och direkta hot mot de första prästvigda kvinnorna har fått så ringa uppmärksamhet? Exemplet är många på de trakasserier som förekommer, låt mig nämna tre:

1. Professorn som fick veta att studenten ämnade bli präst svarade henne vid ett tentamenstillfälle: ”Då ska du veta, att det du tror är din kallelse från Gud är bara penisavund” (s. 127).

2. I anslutning till Ingrid Perssons prästvigning hålls en sorg gudstjänst i en kyrka i Medelpad, med svarta skycken och begravningspsalmer, som ett uttryck för motståndet mot reformen.

3. En student som gick på den praktiska delen av prästutbildningen, ”prakten”, fick höra ”att en kvinnlig prästvigning under alla omständigheter var verkningslös. Den kunde likställas med dop av en gris” (s. 153). Kvinnan berättar om hur hon får kämpa för att orka gå på föreläsningar och övningar.

Anförda exempel är inga undantag, tvärtom, de är legio.

En väsentlig anledning till de prästvigda kvinnornas tystnad beträffande trakasserier är det faktum att kyrkans ledning förväntar sig att kvinnorna träder tillbaka i ”besvärliga” situationer, som i exemplet ovan med kyrkoherdeinstallationen. En omhuldad föreställning är att de prästvigda kvinnorna ”splittrar” kyrkan. I denna kontext förblir många tysta angående de kränkningar de utsätts för. Tilläggas ska att de trettiofyra berättelserna också lyfter fram personer som oförväget står vid kvinnornas sida med både mod och inspiration. En av dem var domprosten och sedermera biskopen Per-Olov Ahrén (1926–2004) i Lund, som gick emot sin biskop genom att vägra delta i så kallade ”särvingningar”, där kvinnan fick prästvigas vid ett annat tillfälle än det officiella på grund av motståndet. En annan person som beskrivs i varma ordalag är prästen och läraren vid Stockholms teologiska institut, Gösta Hök (1903–1978). En av de trettiofyra kvinnorna berättar att hon kvällen före sin prästvigning får ett telegram av en professor i Uppsala som avråder henne från prästvigning, men tack vare Hök bröts hennes ”förlamande känsla av kaos” (s. 307).

Efter läsningen av denna bok framgår det med all tydlighet att Svenska kyrkan består av två helt olika ”kyrkor.” Den ena är grundad i luthersk teologi med dess syn på ämbetet som ett uppdrag i Ordets tjänst som ska visa på Kristus. Den andra utgår ifrån en syn på ämbetet där prästen representerar Kristus och som ställer sig avvisande till demokratiska principer i kyrkan. De trettiofyra kallelseberättelserna genomsyras av en luthersk teologi där ämbetet ses som en funktion. När

det gäller motståndarna till reformen omfattas dessa i allmänhet av en syn på ämbetet som kristusrepresentation.

I egenskap av lärare i liturgik under många år på pastoralinstitutet i Lund har jag efterlyst en grundläggande kunskap om vad det innebär att Svenska kyrkan är en evangelisk-luthersk kyrka. För dem som inte har kommit i kontakt med luthersk teologi, eller läst något i ämnet, ställer det till stora bekymmer för den enskilde såväl som för klassen i övrigt. I dessa fall ses prästutbildningen som ett nödvändigt ont. I boken berättas om ”skuggprakter” där motståndare till reformen ger studerande ”den rätta utbildningen.”

Jag finner denna bok vara en kyrkovetenskaplig bedrift! Arbetet utmärks av ett grannliga arbete med ödmjukheten som en ledstjärna. De skönlitterära anknytningarna förhöjer läsningen på ett unikt sätt. Min förhoppning är att detta arbete leder till vidare forskning samt att denna bok kommer att ingå i kurslitteraturen för kurser i kyrkovetenskap.

I ett för övrigt intressant förord finner jag dock några punkter förbryllande. Att ”kvinnorna vigdes för att [...] deras biskopar [...] menade att det var teologiskt och pastoralt motiverat” (s. 10) är en sanning med modifiering. En del kvinnor tilläts inte alls att vigas av ”sin” biskop utan fick vända sig till en annan biskop. Varför inte väga problematisera att flera biskopar nekade kvinnor som ville prästvigas trots reformen? Frågan om ”hur vi inom kyrkan behandlar [...] våra meningsmotståndare” med hänvisning till ”kärlekens väg” finner jag förtryckande i just denna kontext (s. 10). Detta argument har tyvärr använts på ett synnerligen repressivt sätt gentemot prästvigda kvinnor, något som dokumenteras väl i boken.

En elev räckte upp handen den där gången lågstadieläraren frågade vad som hänt föregående söndag. Ja, det var jag. Inte kunde jag ana att jag en gång skulle få förmånen och kallelsen att följa i de tre första prästvigda kvinnornas spår. Jag är djupt tacksam

över alla prästvigda kvinnor som i kamp och glädje gått före och gett mig goda förebilder.

**Kerstin Wimmer
TD, Köpenhamn**

DOI: 10.51619/stk.v9i2.24626

Dieter Mitternacht & Anders Runesson (red). *Jesus, the New Testament, Christian Origins: Perspectives, Methods, Meanings.* Grand Rapids, MI: Eerdmans. 2021. 706 s.

En bärande betoning i föreliggande bok är att förutsättningen för en god analys av den tidiga Jesusrörelsen är att denna förstås utifrån sin historiska kontext. De nytestamentliga texterna är präglade av specifika historiska omständigheter och relaterar på olika sätt till andra texter och sammanhang. Denna betoning kan med fördel även tillämpas på den anmälda boken. Därför vill jag inleda med att placera *Jesus, the New Testament, Christian Origins* i sin historiska kontext genom att dels relatera den till sin föregångare, *Jesus och de första kristna: Inledning till Nya testamentet* (2006), dels beskriva dess karaktärsdrag i ljuset av andra introduktionsböcker till Nya testamentet.

År 2006 publicerades *Jesus och de första kristna* – en lärobok med bidrag från artion skandinaviska forskare, vilken säkerligen är välkänd för de flesta som är bekanta med det aktuella ämnesfältet. *Jesus, the New Testament, Christian Origins* är en reviderad, översatt och delvis utökad version av ovannämnda bok. Majoriteten av bokens innehåll är bearbetat av respektive författare och därefter översatt till engelska av Rebecca Runesson och Noah Runesson. Utöver detta har några nyskrivna delar lagts till – såsom ”The Peculiar Case of Pauline Scholarship and Judaism” av Magnus Zetterholm och ”Non-Rabbinic Jews and Varieties of Judaism” av Karin Hedner Zetterholm – och några delar skrivits om av en ny författare – exempelvis ”Reconstructing the New Testament Texts” av Tommy Wasserman och ”Gnosticism and ‘the Gnostics’” av Ismo

Dunderberg. Dessutom har David E. Aune författat ett nytt förord.

En vanlig ordning för introduktionsböcker till Nya testamentet är att de 27 kanoniska texterna ligger till grund för strukturen, antingen baserat på den kanoniska ordningen eller kronologiskt ordnat utifrån texternas tillkomst. I *Jesus, the New Testament, Christian Origins* har redaktörerna valt en annan väg, nämligen att ge den historiska kontexten stort utrymme och att presentera texterna i ljuset av denna. Boken är strukturerad i sex kapitel, där det första introducerar bokens angreppssätt och de nästkommande fyra belyser olika aspekter av den tidiga Jesusrörelsen och dess kontext utifrån ett historiskt perspektiv. Det avslutande kapitlet presenterar sedan exempel på tolkningar av specifika texter utifrån ett visst metodologiskt angreppssätt.

Det första kapitlet introducerar alltså primärt bokens innehåll och angreppssätt, men här finns även en översikt av Nya testamentets forskningshistoria, en fördjupning kring Paulus och judendomen samt metodologiska reflektioner kring det historiska studiet. Detta följs upp av kapitel 2, där det historiska sammanhanget för den tidiga Jesusrörelsen skissas. Det handlar dels om en diakron redogörelse för den judiska historien från början av den persiska till slutet av den romerska perioden (ca 587 f.v.t.–135 v.t.), dels om tre synkrona beskrivningar. Dessa fokuserar i tur och ordning på de grekisk-romerska religionerna och filosofierna, tro och praktik inom andra templets judendom samt synen på män, kvinnor och makt.

Kapitel 3 ägnas åt frågan om forskningen kring den historiske Jesus, bland annat med en presentation av de relevanta källorna, den tillgängliga bakgrunden kring Jesu liv och huvuddragen i hans förkunnelse. Därtill förs en diskussion om vilken Jesus som egentligen kan beskrivas inom ramen för den historiskt inriktade forskningen. Den ståndpunkt som skrivs fram är att ”den historiske Jesus” – alltså den Jesus som forskaren kan beskriva – är i fokus och att denna bör skiljas från till